

1.1 Usměrňovací dioda

1.1.1 Úkol:

1. Změřte VA charakteristiku usměrňovací diody
  - a) pomocí osciloskopu
  - b) pomocí soustavy RC 2000
2. Ověřte vlastnosti jednocestného usměrňovače
  - a) bez filtračního kondenzátoru
  - b) s filtračním kondenzátorem o malé kapacitě
  - c) s filtračním kondenzátorem o velké kapacitě
3. Ověřte vlastnosti dvoucestného usměrňovače
  - a) bez filtračního kondenzátoru
  - b) s filtračním kondenzátorem o malé kapacitě
  - c) s filtračním kondenzátorem o velké kapacitě

1.1.2 Teorie:

Základem používaných usměrňovacích prvků je PN přechod. Využívá se skutečnosti, že v jednom směru PN přechod proud propouští a v opačném směru je téměř nevodivý.

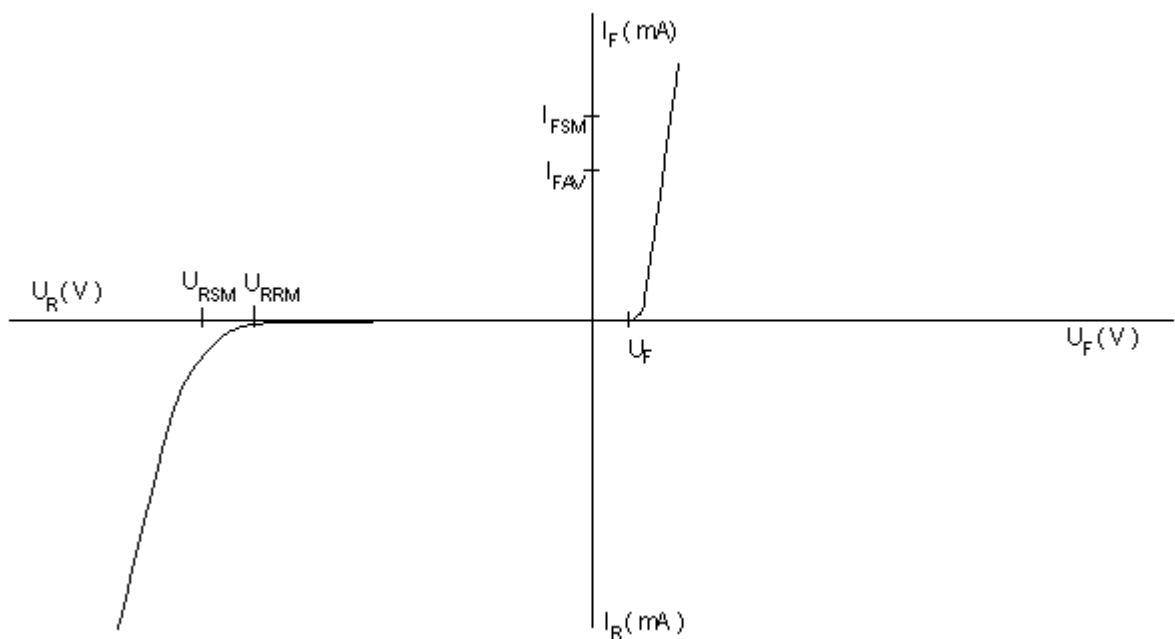
Vzrůstá-li v propustném směru postupně napětí, vzrůstá i proud diodou. Malé napětí v propustném směru vyvolá velký propustný proud od katody k anodě. Vzrůstá-li napětí v závěrném, prochází diodou pouze malý závěrný proud (od anody ke katodě). Pro germaniovou diodu je v rozsahu 1mA a pro křemíkovou v rozsahu 1 μ A. Vzrůstá-li postupně napětí v závěrném směru, závěrný proud zůstává na konstantní nízké úrovni až do dosažení průrazného napětí přechodu. V tomto bodě přestane přechod existovat a dioda začne propouštět proud. Jde o tzv. lavinový průraz. Proud diody zde už není závislý na napětí. Při práci v tomto režimu je proud elektronů tak velký, že diody s běžnými PN přechody jsou zničeny. Propustný a závěrný směr diody může být přirovnám k proměnnému odporu. V propustném směru je odpor několik Ω . V závěrném směru má dioda odpor v rozmezí M Ω až do dosažení průrazu.

Podle způsobu zapojení dělíme usměrňovače na:

- jednocestné
- dvoucestné
- dvoucestné můstkové
- vícecestné

Podle toho, zda je možné průběh usměrnění měnit, dělíme usměrňovače na:

- neřízené (diodové)
- řízené (tyristorové, triakové)

Obr. 1. VA charakteristika usměrňovací diody

U_{RRM} – maximální opakovatelné špičkové závěrné napětí

U_{RSM} – maximální nárazové závěrné napětí

I_{FAV} – maximální usměrněný proud

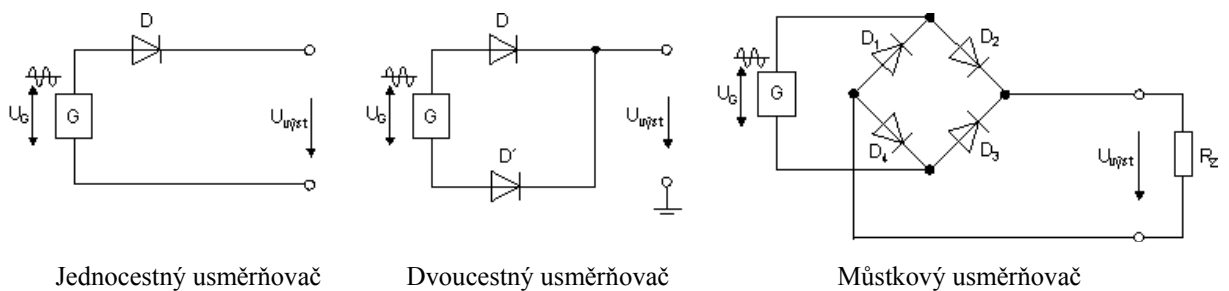
I_{FSM} – maximální povolený impulsní proud

P_{tot} – celkový ztrátový výkon

Platí: Ztrátový výkon v propustném směru = ztrátový výkon v závěrném směru

Neřízenými usměrňovači není možné přímým řízením usměrňovacích prvků dosáhnout změnu výstupního usměrněného napětí. Řízené usměrňovače umožňují této změny dosáhnout řídicí elektrodou.

K usměrnění jednocestným usměrňovačem postačuje jedna dioda. Ta propouští proud do zátěže jen tehdy, pokud je na její anodě vyšší napětí než na katodě. Diodu volíme úměrně jejímu namáhání v závěrném směru. Úbytek napětí v propustném směru je pro germaniovou diodu cca 0,5V a pro křemíkovou diodu cca 0,7 V.

Obr. 2. Schémata usměrňovačů

Zapojení dvoucestného usměrňovače vyžaduje dvě usměrňovací diody a transformátor s dvojitým sekundárním vinutím. Každá z diod usměrňuje jednu půlvlnu střídavého napětí. Na výstupních svorkách je stále napětí s výjimkou okamžiku, kdy střídavé napětí prochází nulou. V době kladné periody protéká proud diodou D v bodě (a), dioda D' je uzavřená. V druhé polovině periody jde dioda D' v propustném směru a protéká jí proud přes bod (b).

Nejčastějším zapojením usměrňovače je můstkový, tzv. Greatzův můstek. Jedná se o dvoucestný usměrňovač s jednoduchým transformátorem. Vyžaduje použití čtyř usměrňovacích diod. V kladné půlperiodě se obvod uzavírá diodou D₂, zátěží R_Z a diodou D₄, v záporné půlperiodě diodou D₁ zátěží R_Z a diodou D₃.

Řízený usměrňovač je složen z tyristoru a článku posouvajícího fázi. Tyristor je schopen propouštět kladné nebo záporné půlvlny střídavého napětí a to od okamžiku kdy řídicí elektroda dostane impuls pro uvedení do propustného stavu. Tento impuls lze časově posouvat pomocí RC článku. Pak mluvíme o fázově řízeném tyristoru.

1.1.3 Zadání:

Poznamenejte si katalogové hodnoty součástek z příloženého listu.

Např. KA 262 $U_{RRM}=115V$, $U_{RSM}=125V$, $I_{FAV}=100mA$, $I_{FRM}=300mA$, $P_{tot}=0,25W$

Popis použitých přístrojů a součástek:

G generátor harmonického signálu

Osc analogový osciloskop popř. interface počítače

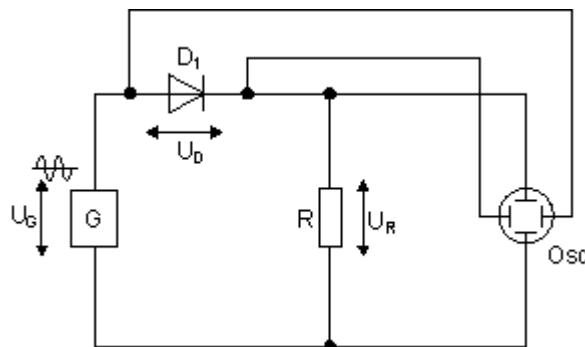
D usměrňující dioda

C filtrační kondenzátor $1\mu F$, $5\mu F$

R zatěžovací odpor $1k\Omega$

Ad1a)

Schéma zapojení:

Obr. 3. Zapojení elektrického obvodu pro měření VA charakteristiky

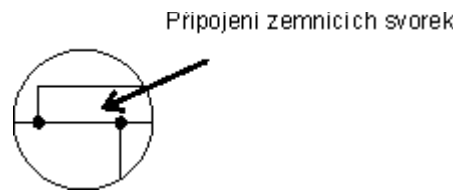
U_G – napětí generátoru harmonického signálu

U_D – napětí na usměrňovací diodě

U_R – napětí na rezistoru

Postup měření:

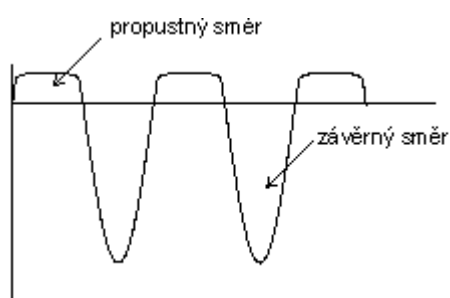
- Zapojíme součástky dle schématu. V zapojení používáme stavebnici Dominoputer. Rozložení součástek by mělo odpovídat schématu zapojení.
- Před začátkem měření nastavíme na modré sondě osciloskopu přepínač do polohy č.1 a provedeme **kalibraci** rozsahů obou sond.
- Připojíme sondy osciloskopu. (sondu č.1 na diodu, sondu č.2 na zatěžovací odpor) Zemní svorky obou sond musí být vyvedeny ze stejného uzlu.

Obr. 4. Připojení zemnicích svorek

Po zapojení zavoláme vyučujícího, a teprve po kontrole zapneme zdroj napětí.

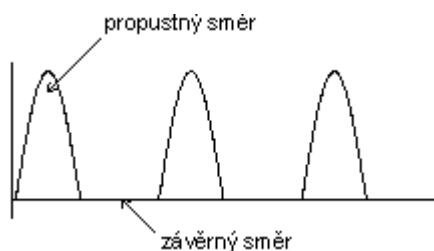
- d) Na osciloskopu přepneme na kanál č.1 a zkontrolujeme průběh napětí na diodě.

Obr. 5. Průběh napětí na diodě

Pozn. V propustném směru vidíme úbytek napětí na diodě (podle typu diody 0,7 V u křemíkové diody, 0,5V u germaniové diody). V závěrném směru se napětí shoduje s amplitudou nastavenou na zdroji.

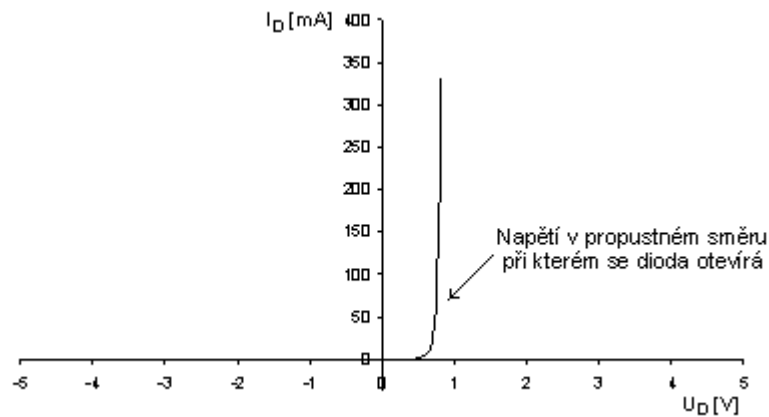
- e) Osciloskop přepneme na kanál č.2 a zkontrolujeme průběh napětí na zatěžovacím odporu.

Obr. 6. Průběh napětí na zatěžovacím rezistoru

Pozn. V propustném směru je na rezistoru napětí zdroje snižené o úbytek napětí na diodě. V závěrném směru není na rezistoru napětí.

- f) Osciloskop přepneme na duální režim a časovou základnu přepneme na režim XY. Po přepnutí na režim XY je třeba, aby zobrazený bod na osciloskopu byl v počátku souřadnicových os.. Výsledné zobrazení bude VA charakteristika diody.

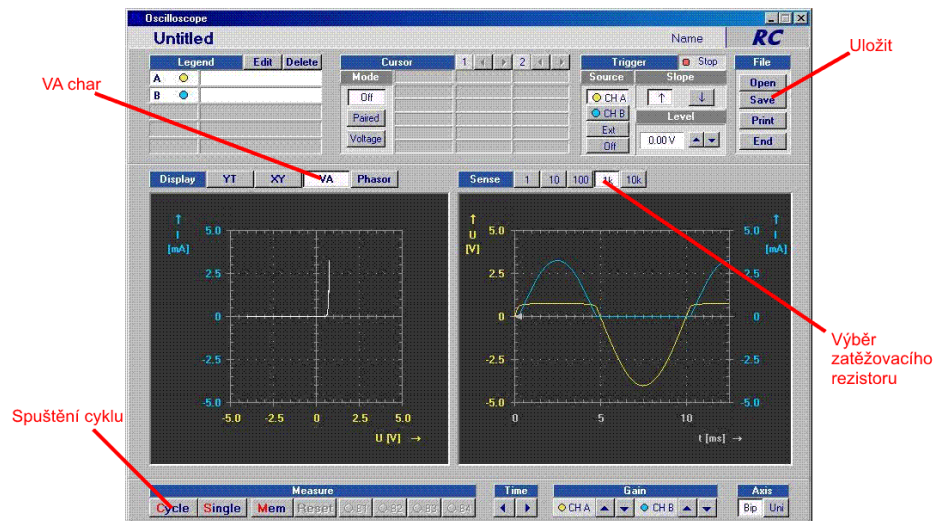
Obr. 7. VA charakteristika diody

Pozn.: Na ose X vidíme skutečné hodnoty napětí na diodě, osa Y je proudová, proto musíme provést přepočet. Jelikož je proud procházející tímto obvodem všude stejný vypočítáme proud procházející diodou z napětí na zatěžovacím rezistoru (sonda osciloskopu č.2) a jeho odporu. (viz.Ohmuv zákon).

Ad1b)

Postup měření:

- Připojíme měřicí sondy z rozhraní počítače (Analog and digital data unit) soustavy RC 2000 na místo sond osciloskopu. (kanál A = kanál č.1, kanál B = kanál č.2). Je nutné provést synchronizaci generátoru harmonického signálu s měřicí soustavou. Synchronizaci provedeme propojením svorky Sync na generátoru se svorkou Ext Trig na měřicí soustavě.
- Spustíme PC a v něm program RC 2000. Po spuštění vybereme z nabídky položku Oscilloscope. Tlačítkem v sekci Sense vybereme hodnotu zatěžovacího odporu. V sekci display vybereme VA charakteristiku a v dolním levém rohu spustíme cyklus měření tlačítkem Cycle.

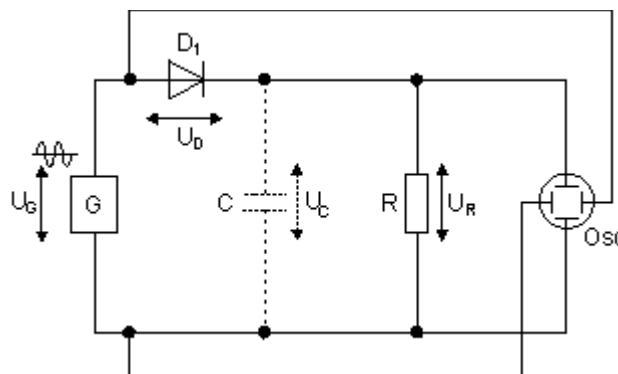

Obr. 8. Prostředí RC 2000

- c) Pokud průběh napětí souhlasí poznamenejme si hodnotu frekvence a amplitudy na generátoru a projekt uložíme. Uložení provedeme tak, že ukončíme cyklus (Cycle) a v pravém horním rohu v sekci File zvolíme Save. V aktivním adresáři vytvoříme adresář s názvem skupiny, podadresář se jmény měřících a soubor uložíme pod názvem VAchar. Pro kontrolu zkopírujeme obrázek pomocí tlačítka Print Screen a vložíme do Wordu.

Ad2a)

Schéma zapojení:

Obr. 9. Zapojení elektrického obvodu pro měření jednocestného usměrňovače

U_G – napětí generátoru harmonického signálu

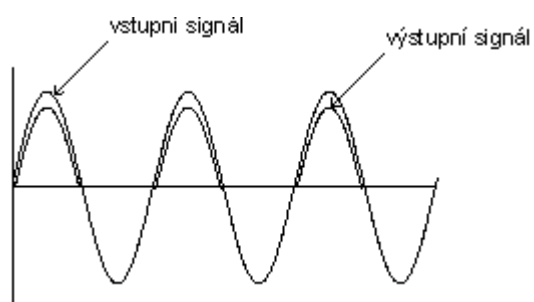
U_D – napětí na usměrňovací diodě

U_C – napětí na kondenzátoru

U_R – napětí na rezistoru

Postup měření:

- a) Zapojíme jednocestný usměrňovač podle schématu (bez kondenzátoru).
- b) V programu RC 2000 se přepneme v sekci display do časového režimu YT. Zapneme cyklus měření (Cycle).
- c) Zkontrolujeme průběh napětí a projekt uložíme pod názvem Usmer.

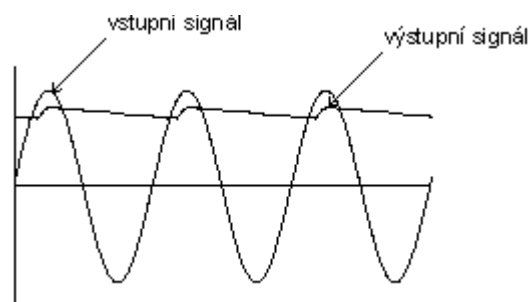

Obr. 10. Průběh napětí na jednocestném usměrňovači bez filtračního kondenzátoru

Ad2b)

Postup měření:

- a) Zapojíme jednocestný usměrňovač podle schématu. (s filtračním kondenzátorem o malé kapacitě)
- b) V programu RC 2000 necháme předešlé nastavení a zapneme měřící cyklus.
- c) Zkontrolujeme průběh a projekt uložíme pod názvem Usmer_m_C

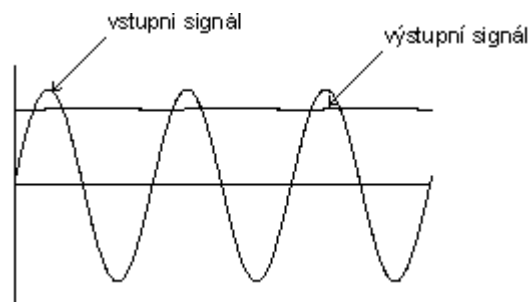
Obr. 11. Průběh napětí na jednocestném usměrňovači s kondenzátorem o malé kapacitě

Ad2c)

Postup měření:

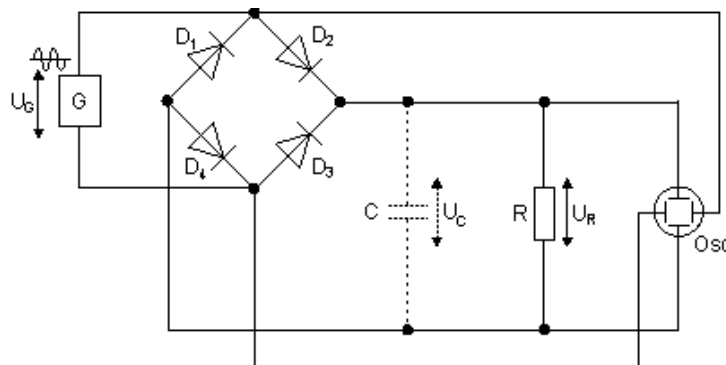
- Zapojíme jednocestný usměrňovač podle schématu. (s filtračním kondenzátorem o velké kapacitě)
- V programu RC 2000 necháme předešlé nastavení a zapneme měřicí cyklus.
- Zkontrolujeme průběh a projekt uložíme pod názvem Usmer_v_C

Obr. 12. Průběh napětí na jednocestném usměrňovači s kondenzátorem o velké kapacitě

Ad3a)

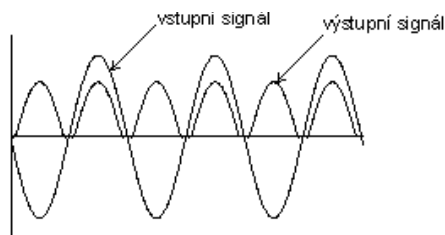
Schéma zapojení:

Obr. 13. Zapojení elektrického obvodu pro měření dvoucestného usměrňovače

Postup měření:

- Zapojíme dvoucestný usměrňovač podle schématu (bez kondenzátoru).
- V programu RC 2000 se přepneme v sekci display do časového režimu YT. Zapneme cyklus měření (Cycle).
- Zkontrolujeme průběh napětí a projekt uložíme pod názvem Mustek.

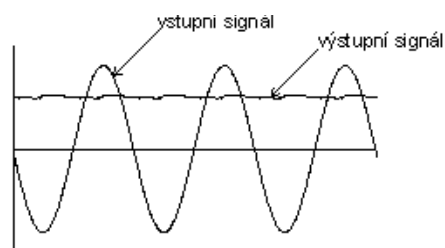

Obr. 14. Průběh napětí na dvoucestném usměrňovači bez filtračního kondenzátoru

Ad3b)

Postup měření:

- Zapojíme dvoucestný usměrňovač podle schématu. (s filtračním kondenzátorem o malé kapacitě)
- V programu RC 2000 necháme předešlé nastavení a zapneme měřící cyklus.
- Zkontrolujeme průběh a projekt uložíme pod názvem Mustek_m_C

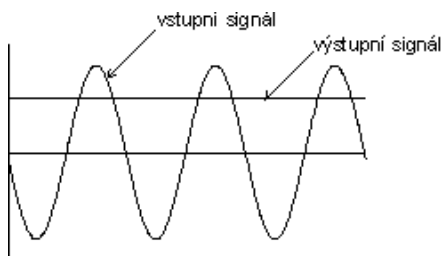

Obr. 15. Průběh napětí na dvoucestném usměrňovači s kondenzátorem o malé kapacitě

Ad3c)

Postup měření:

- Zapojíme dvoucestný usměrňovač podle schématu. (s filtračním kondenzátorem o velké kapacitě)
- V programu RC 2000 necháme předešlé nastavení a zapneme měřící cyklus.
- Zkontrolujeme průběh a projekt uložíme pod názvem Mustek_v_C

Obr. 16. Průběh napětí na dvoucestném usměrňovači s kondenzátorem o velké kapacitě